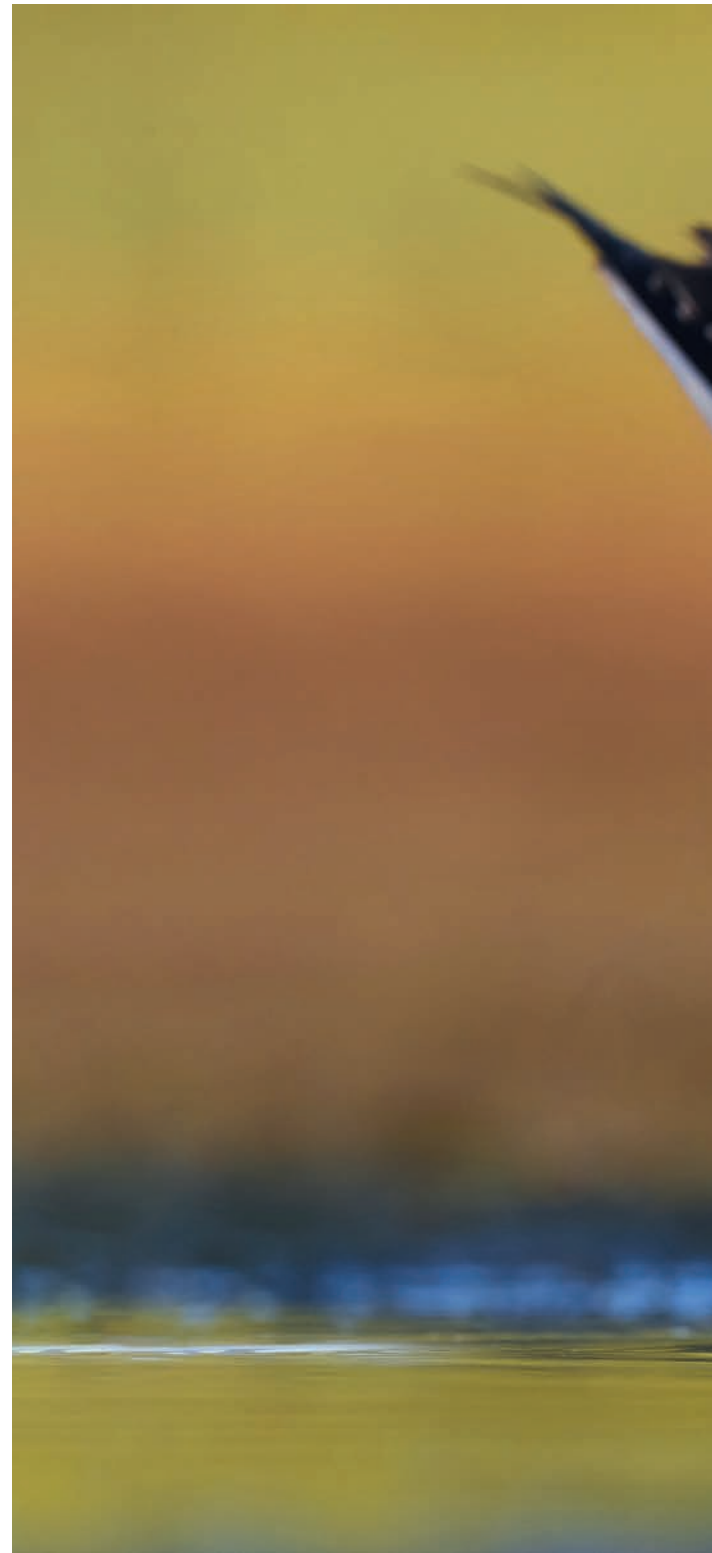

Inhoudsopgave

7	Voorwoord
9	Wat is Prachtvogels?
11	Wat is de Rode Lijst?
20	Prachtvogels
232	Prachtvogels index met vogel info
247	De Prachtvogels-auteur
249	De coauteur & beeldredacteur
250	Hoe Prachtvogels uit het ei kroop
252	Prachtvogels-sponsors
256	Colofon

Ooievaar

Wat is de Rode Lijst?

Hans Peeters, natuurschrijver en coauteur

De Prachtvogels in dit boek zijn stuk voor stuk soorten die op de Rode Lijst staan of tot voor kort stonden. Waarom staat een vogel op die lijst en wat betekent dat? Simpel; vogels die kwetsbaar zijn, bedreigd worden of zeldzaam zijn, komen op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels. Dat laatste is een belangrijke voorwaarde: ze moeten hier wel broeden. De befaamde liervogel van Sir David Attenborough zul je dus tevergeefs op de lijst zoeken.

Dankzij deze lijst weten we welke soorten extra beschermingsaandacht behoeven. Vrijblijvend is zo'n Rode Lijst zeker niet. De overheid heeft zichzelf verplicht om zich in te zetten voor de soorten waar het slecht mee gaat. En voor Vogelbescherming is de Rode Lijst een prima leidraad om haar prioriteiten te stellen. Hoe pakt dit in de praktijk uit?

Als klein jongetje reed ik met mijn moeder op de fiets van Dongen naar Dussen, om daar naar broedende ooievaars te kijken. Het nest bevond zich op het gelijknamige kasteel; midden jaren zestig was dit een van de weinige plekken waar in Nederland nog ooievaars broedden. De soort werd in 1995 op de toenmalige Rode Lijst opgenomen, omdat de ooievaar als broedvogel vrijwel uit ons land verdwenen was. Vogelbescherming had dit al zien aankomen en in 1969 het ooievaarsdorp Het Liesveld opgericht. Hier werden ooievaars in gevangenschap gehouden. Succesvolle broedparen werden uitgezet in één van de twaalf buitenstations; de jongen die daar geboren

werden mochten in vrijheid hun eigen weg kiezen. Aanvankelijk keek men sceptisch tegen dit plan aan, maar het werd een succes. Het aantal ooievaars nam gestaag toe en veel jongen volgden hun instinct; ze gingen voor de wintermaanden op trek naar Afrika. In diezelfde tijd nam de aandacht toe voor verbetering van de waterkwaliteit in ons land. Geleidelijk zagen we weer meer kikkers en andere amfibieën in onze polders. Ooievaars hadden het daardoor steeds beter naar hun zin. Het project bleek zó succesvol dat na verloop van jaren de buitenstations gesloten konden worden. Nu broeden er tussen de 1450 en 1650 paren in Nederland. Ooievaars zijn gelukkig al lang geen zeldzaamheid meer in ons landschap. Sinds 2004 komt de soort daarom niet meer voor op de Rode Lijst.

Soortbeschermingsplannen

Zo zijn er meer succesverhalen waaruit blijkt dat beschermen helpt. Dat van de kerkuil bijvoorbeeld. Tot de jaren vijftig van de vorige eeuw telden we minstens 1500 tot 3000 paar kerkuilen. In 1980 waren het er nog maar 100. Verschillende oorzaken stapelden zich op: effectieve muizenbestrijding, herinrichting van het platteland met minder ruige hoekjes, de strenge winters van 1963 en 1979 en gebrek aan broedgelegenheid. Open toegangen tot kerken en boerderijen werden afgesloten om te voorkomen dat duiven en kauwen er hun intrek in namen. Maar daardoor konden ook kerkuilen hun favoriete onderkomens niet langer betrekken.

De prijs van succes

Er zit een kerkuil op de boekenkast. Hij kijkt met zijn priemende ogen de werkkamer in. Eigenlijk zit hij niet; hij stáát. Al twee jaar onbeweeglijk. Want zo lang is hij al dood. Langer nog zelfs. Voor hij zijn plek op de boekenkast kreeg heeft hij een half jaar in de vriezer gelegen. Bij de preparateur, totdat die tijd had. De boekenkastkerkuil is jong gestorven. Op een kwaai dag vloog hij boven zijn favoriete berm van de snelweg A27, loerend op muizen in het pas gemaaid gras. Een lichte koerswijziging richting asfalt en de kerkuil maakte een onbedoelde salto mortale. Letterlijk. De luchtdruk van een passerende auto brak hem de nek. De A27 is berucht om zijn aantal dode kerkuilen. Het komt door die bermen. Ze zijn te verleidelijk en ze zijn te dodelijk.

In Friesland woont kerkuilenprofessor Johan de Jong († 2022). Hij heeft zich jaren het hoofd gebroken over het probleem van die moordbermen. Vond van alles uit om de uilen er weg te houden. Het mooiste was een hectometerpaaltje met een staaldraadje erboven zodat geen vogel er op kan landen. De kerkuil deed het toch; er gaat niks boven een hectometerpaaltje als uitkijkpost. Johan de Jong is de nestor van alle kerkuilbeschermers in Nederland. Dat zijn er honderd. Eind jaren zeventig waren het er drie: Johan en twee vrienden.

In hun tijd telde Nederland hooguit honderd broedparen; de soort wankelde aan de rand van de afgrond. Vandaag noteert de Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland bijna 2000 broedparen. Evenveel als in de

toptijden vóór de Nieuwe Landbouw de kerkuil in een crisis stortte. Kijk; da's wat nuchter beschermingswerk vermag. De werkgroepleden zijn decennialang de boer op gegaan om nestkasten te plaatsen in schuren. Dat heeft een van de drie overlevingsproblemen opgelost: tekort aan nestgelegenheid. Een goede reproductie doet wonderen voor de stand. Ook het tweede probleem wordt met redelijk succes aangepakt: periodiek voedseltekort. Met slimme trucjes weten de beschermers lokaal de muizenstand te bevorderen. Maar dat derde probleem, het extreem hoge aantal verkeersslachtoffers... Johan de Jong heeft het ei van Columbus nog niet gevonden.

Er zit een kerkuil op een paal. Hij heeft zijn ogen gesloten. Tegen het neonlicht. Eigenlijk zit hij niet; hij stáát. Noodgedwongen, zijn poten bijeen geketend. Omringd door terraria en aquaria. De dierenwinkelkerkuil is jong gekaapt. Op een kwaai dag – nog voor hij kon vliegen – is hij uit het nest geroofd. Het is de nieuwe mode. Het Potter-effect. Kinderen willen geen hamster meer, ze willen een grote roofvogel. Nu heeft Johan de Jong – allang gepensioneerd, maar toch... – er een nieuwe missie bij. Kinderen zien weg te houden bij roofvogelshows. 't Is over met Harry Potter, maar niet met de business.

Een zonderlinge stern

Vogelaar Fred Visscher werd gegrepen door een lachstern. Dat was in 2008, aan het Noord-Hollandse Balgzand. Wat was het precies waardoor hij betoverd raakte? Hij weet het niet. Misschien dat scherpe zwart-wit contrast van zijn kleding? Of zijn postuur: te elegant voor een meeuw, te stoer voor een stern? Nu, zoveel jaar later, kan hij er alleen maar van zeggen: “Het is gewoon een geniale stern. Sterk en slim. Komt in het najaar naar Nederland, precies als hier de kikkers gaan zwemmen.” Kikkers, daar lust de lachstern wel pap van.

Toch is hij in Nederland een vrij zeldzame verschijning. De dichtstbijzijnde vestiging is de kolonie in het Duitse Sleeswijk-Holstein. Alleen tijdens de najaars-trek hangt hij hier een tijd rond. Op vaste pleisterplaatsen in Groningen en de kop van Noord-Holland. Daar, op het Balgzand, was ook het laatste broedgeval; in 2005, het zevende of achtste sinds 1931. Een beetje rare vogel is het wel, Freds bewondering ten spijt. Als de andere witte sternensoorten Nederland komen binnenvallen, dan doen ze dat over water. Lachmans niet; die blijft binnendijks vliegen, boven akkers en kwelders. Dat is ook zijn jachtgebied. Want hij eet zelden vis – andere sterns léven erop – maar hij geeft de voorkeur aan muizen, grote insecten, kikkers natuurlijk en zelfs jonge vogels. Het lijkt wel een blauwe reiger! Zijn jachtterrein is tegelijk zijn broedgebied. En daar zit zijn zwakke plek; veel broedsels gaan verloren door verstoring of door predatie. Duidelijk te zien bij het Balgzand, volgens Fred.

“Sinds daar minder aan bescherming wordt gedaan is de vos er heer en meester. Broedsels maken geen enkele kans.” Dat is een stevige uitspraak, over die bescherming. Maar onder collega-vogelaars wordt Fred wel als dé lachsternkenner beschouwd. Zonder valse schaamte zegt hij zelf: “Ik ben al heel lang met niks anders bezig dan die stern. Ik heb méér ringen afgelezen dan wie ook en duizenden foto’s gemaakt. Ik heb ook een ontdekking gedaan over een speciaal kledingstuk waarover nog nooit is gepubliceerd.” Wat dat is wil hij niet zeggen. “Ik heb nu de helft van het bewijs rond.” Daar deed hij tien jaar over, dus het is nog even geduld betrachten voor hij zijn onderzoek heeft voltooid.

Intussen zal het geluid van de lachstern – dat met wat fantasie inderdaad op een hysterisch lachje lijkt – zeldzaam te horen blijven. Omdat hij officieel verdwenen is als Nederlandse broedvogel staat hij op de Rode Lijst. Maar het gaat, na jaren van stagnatie, weer wat beter met de kolonie in Duitsland. Dat geeft de burger moed. Want hoe meer van die Duitse gasten hier op doortrek kikkers komen snaaien, des te groter de kans dat een stel blijft hangen en we eindelijk weer eens een broedgeval kunnen noteren.

Bubo aan een riempje

Het ging als een lopend vuurtje door het dorp. En natuurlijk was Hans Peeters een van de eersten die het te horen kreeg: want wie wist nu niet dat hij de hoofdredacteur van het blad **vogels** was? “Er zit een oehoe in de boom bij de kerk!” Hans, uilenliefhebber pur sang, was met kloppend hart gaan kijken. ‘Zou het een wilde zijn?’ was de vraag die door zijn hoofd schoot. Een wilde? Hoezo Hans? Uilen zijn toch wild? Over de naïviteit van die vraag dadelijk, nu eerst naar Hans’ waarneming. De vogel hoog in de top van een oeroude eik was zonder meer een oehoe, en hij leek zeer op zijn gemak, want twee dagen later zat hij er nog steeds. Maar op die dag ook diende zich ook de teleurstelling aan. “Ineens had ik goed zicht op zijn poten”, zegt Hans. “En aan een daarvan hing een leren riem...”

Nederland telt ongeveer dertig broedparen oehoe (*Bubo bubo*). Wilde vogels. Maar er leeft een veelvoud van dat aantal in kooien of beknot door een leren riem. Circusvogels. Wie denkt dat de oehoe zeldzaam is in ons land, weet niet van het bestaan van roofvogelshows. Weet niet van roofvogelboerderijen waar gelikte decors de illusie van vrije natuur oproepen waarin onvrij geboren vogels hun kunstjes doen voor ‘natuurfotografen’. Weet niet van het aanbod aan oehoekoppeltjes op Marktplaats; soms heb je ze al voor 300 euro.

Vanaf 1997 haalt de oehoe – de wilde zowel als de onvrije – regelmatig het nieuws; 1997 is zijn jaar van vestiging, in Limburg. Hij is mediageniek met zijn

stoere formaat van dik zestig centimeter – de één na grootste uil wereldwijd – zijn grappige oorpluimen, zijn schitterend geeloranje grote ogen en zijn spanwijdte van 1.80 meter. Als terror-oehoe wordt hij een mediahype wanneer hij inwoners van Kwadijk verwondt. Volgens Gejo Wassink van de Oehoewerkgroep was het een ontsnapte circusvogel die gewend was op de arm van zijn ‘valkenier’ te landen. Bij gebrek aan uitgestrekte arm werden het de hoofden van Kwadijkers.

Gelukkig krikte een Belgisch paar het imago dit voorjaar weer op: het had een nest met drie jongen in een bloembak voor het raam van een flat op drie hoog. De jongen keken ’s avonds gebiologeerd door het vensterglas, samen met de bewoner, naar de televisie. Hij is een opportunist, die oehoe; kan met veel soorten terrein en prooi uit de voeten. Maar eenmaal een territorium gekozen, is hij honkvast. Bij ons staat hij op de Rode Lijst omdat de populatie nog klein en kwetsbaar is, niet omdat hij bedreigd zou zijn. Hij doet het juist hartstikke goed, ook bij onze burens. Dat mag op het conto van de bescherming: het verbod op jacht en op landbouwgif redde hem net van een zekere ondergang. Nu die rare circussen nog.

<https://tinyurl.com/balkon-oehoe>

Verheven schoonheid

Een paar vegen zwart op een spierwitte ondergrond, meer lijkt het niet. Dat is ook niet nodig, vindt kunstschilder Erik van Ommen. “Minder is meer. Van vogels moet je de kenmerken wat steviger aanzetten; dan komen ze precies goed op papier. Maar een stelkluit is anders. Die overdrijft zichzelf al.” Van Ommen zocht stelkluten in de Spaanse Extremadura, want daar zouden ze zitten. Voor een immens project met schrijver Koos van Zomeren móest hij die vogels hebben. Maar ze waren er niet. Later vond hij ze onverwacht in het Groningse Roegwold, een uurtje fietsen van huis. Om de hoek, zogezegd. En er zat nog een broedpaar bij ook!

Het is waar: een stelkluit overdrijft. In de lengte en in de breedte. Zijn langs het lijf gevouwen vleugels zijn zó lang en spits dat het gissen is naar zijn staart. Aan de andere kant van het druppelvormige lijf priemt een snavel als een boegspriet de ruimte in. Maar het meest ontzagwekkend zijn de absurd hoge poten. Hij dankt er zijn naam aan. Er zijn mensen die een stelkluit – vanwege al die extremititeiten – uit proportie vinden: meer variëteit dan ballet, bij wijze van spreken. In een roze pakje, of in de bonte outfit van een ijsvogel, zou hij inderdaad iets clownesks hebben. Maar een stelkluit is verpletterend zwart-wit – met een rood accent – en daarmee een wezen van statuur. Beeldschoon, punt uit. Wat er wel een beetje raar uitziet: zijn knieën knikken naar achter, in plaats van naar voren. Dat komt omdat zijn knieën niet zijn knieën zijn, maar zijn en-

kels. Alles onder dat gewricht is eigenlijk één lange uitgerekte voet. Nou zit dat bij elke vogel zo, maar van korte poten zie je de knie zelden; die zit in of tegen de borstveren aangedrukt.

Oók wat vreemd: de stelkluit staat op de Rode Lijst, maar het vergaat hem helemaal niet slecht! Met het opwarmende klimaat meeschuivend zien we hem steeds vaker in ons land; dertig broedgevallen zijn de laatste jaren niet ongewoon meer. Spijtig alleen dat de jongen zelden in leven blijven.

Maar het hoort bij het wat opportunistisch en zwerfend bestaan van deze zuiderling. Hij zoekt ondiepe plassen om te foerageren en zijn éénseizoensgezinnetje te stichten. Fameus is het ritueel waarmee het paar de daad bezegelt. Stelt aan stelt staan ze tegen elkaar gedrukt. Dan slaat hij één vleugel om de schouders van zijn vrouw.

Het is ballet surplace. Kun je bij zoiets adembemends nog van stelten spreken? Als paarden benen hebben verdiend, dan hebben stelkluten dat zeker.

De gouden muzikant

Kom mee naar buiten allemaal, Dan zoeken wij de wiehielehewaal. Ja, da's mooi gezongen. Zo was het vroeger, maar dat hoef je vandaag-de-dag niet meer te proberen. Als je niet weet waar je zoeken moet, krijg je nooit van z'n leven een wielewaal te zien. Er zijn nog maar 4000 broedparen in ons land. *En horen wij die muzikant, Dan is de zomer in het land.*

Nou... toen het liedje werd geschreven – minstens zeventig jaar geleden – arriveerden de wielewalen zo vanaf de derde week van april. Eind mei leggen ze eieren, dus vóór die tijd jodelen ze hun beroemde lied. En omdat de klimaatverandering nog niet bestond was dat zeker geen zomertijd.

Zomer in april dateert pas van het begin van deze eeuw, met 2008 als nare uitzondering. Een flink deel van de natuur vroegzomert mee; insecten komen weken eerder uit hun hollen en cocons, parallel aan de nieuwe kalender van bladknoppen en bloesems. Maar de wielewaal is niet zo'n flexwerker. Hij komt tegenwoordig goed een week eerder naar ons land dan in de vorige eeuw. Da's niet vroeg genoeg om zijn kroost van de insectenexplosie te laten profiteren. Deskundigen vermoeden dat het een belangrijke oorzaak voor zijn achteruitgang is. Vermóeden; zeker weten doet niemand het.

Hij woont in 't dichte eikenbos, Gekleed in gouden vederdos. Ook dát is wat achterhaald. Zijn vederdos is nog steeds van goud, maar zijn woning hangt in het dichte populierenbos. Van de Flevopolders. Er wordt wel eens cynisch gedaan over dat eentonige lawaai-

bomenhout, maar voor soorten als houtsnip, appelvink en wielewaal is het een paradijs. En wat nou eentonig? Er zijn tientallen typen (klonen) populier en sommige líjken niet op elkaar.

Drie zijn er absoluut favoriet bij de wielewaal en daarom kent de Flevopolder de hoogste wielewaaldichtheid van Nederland. Hulde aan onderzoeker Rob Bijlsma die dit tien jaar geleden ontdekte. Zijn bosexpedities vormen het enige Nederlandse wielewaalonderzoek. Het draagt de mooie titel 'Wielewalen en populieren beneden zeeniveau'.

Daar jodelt hij op zijn schalmei, Tovert onze harten blij.

Okay; dat zongen we wel mee op school, maar alleen om het liedje vol te krijgen. Met zangles waren we niet zo erg blij en zelfs tóen wist niemand dat een schalmei een herdersfluit is. Met een hobo-klank. Hóórt u dat? Veel mensen niet. Zelfs vandaag-de-dag – in blogs op internet – wordt gediscussieerd over de échte klank van de wielewaal. *Dudeldjo of dudeldjo? Of judeldo? Of zelfs fwahfwafwiwww?*

Als we nu net zoveel energie stoppen in onderzoek naar de ware reden waarom de gouden muzikant op de Rode Lijst staat, dan hebben we ook de komende zeventig jaar nog een lied om over te twisten.

Dudeldjo klonk zijn lied (2x),

Dudeldjo en anders niet.

Ringmus, *Passer montanus* pag. 96
 Status 1995: Niet op de Rode Lijst
 Broedparen 1995: 50.000-150.000
 Huidige status: Gevoelig
 Huidig aantal broedparen: 25.000-38.000
 Max aantal in winter: 150.000-300.000
 Max aantal doortrekkers: 50.000-200.000
 Verscheen in Vogels: 5-2012
 Fotograaf: Jacques van der Neut

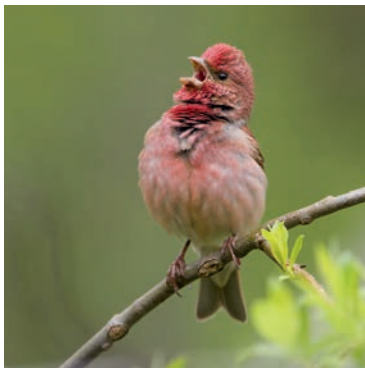
Roerdomp, *Botaurus stellaris* pag. 138
 Status 1995: Sterk bedreigd/kwetsbaar
 Broedparen 1995: 150-180
 Huidige status: Kwetsbaar
 Huidig aantal broedparen: 610-690
 Max aantal in winter: 500-1000
 Max aantal doortrekkers: 500-2000
 Verscheen in Vogels: 5-2016
 Fotograaf: Bence Mate

Roodhalsfuut, *Podiceps grisegena* pag. 204
 Status 1995: Niet op de Rode Lijst
 Broedparen 1998: 5
 Huidige status: Gevoelig
 Huidig aantal broedparen: 17-18
 Max aantal in winter: 25-50
 Max aantal doortrekkers: 30-60
 Verscheen in Vogels: 4-2022
 Fotograaf: Ralph Martin

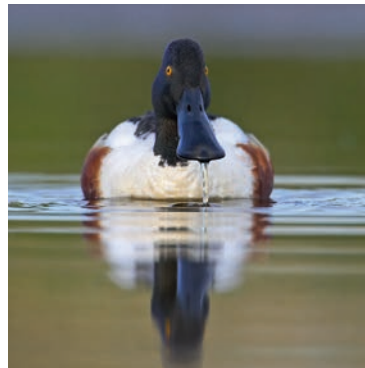
Roodkopklauwier, *Lanius senator* pag. 80
 Status 1995: Verdwenen
 Broedparen 1995: 0
 Huidige status: Verdwenen
 Huidig aantal broedparen: 0
 Max aantal in winter: 0
 Max aantal doortrekkers: onbekend
 Verscheen in Vogels: 3-2011
 Fotograaf: Daniele Occhiato

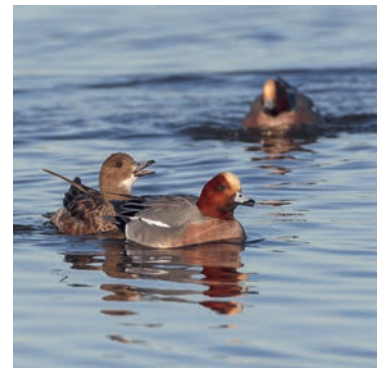
Roodmus, *Carpodacus erythrinus* pag. 224
 Status 1995: Niet op de Rode Lijst
 Broedparen 1995: 10-15
 Huidige status: Gevoelig
 Huidig aantal broedparen: 10-20
 Max aantal in winter: 0
 Max aantal doortrekkers: 1-100
 Verscheen in Vogels: 2-2024
 Fotograaf: Daniele Occhiato

Slechtvalk, *Falco peregrinus* pag. 72
 Status 1995: Niet op de Rode Lijst
 Broedparen 1998: 5
 Huidige status: Niet meer op de Rode Lijst
 Huidig aantal broedparen: 190-220
 Max aantal in winter: 500-650
 Max aantal doortrekkers: 500-650
 Verscheen in Vogels: 5-2010
 Fotograaf: Wil Leurs

Slobeend, *Spatula clypeata* pag. 148
 Status 1995: Niet op de Rode Lijst
 Broedparen 1995: 8000-9000
 Huidige status: Kwetsbaar
 Huidig aantal broedparen: 5900-7200
 Max aantal in winter: 23.600-25.600
 Max aantal doortrekkers: 35.300-44.400
 Verscheen in Vogels: 5-2017
 Fotograaf: Markus Varesvuo

Smient, *Mareca penelope* pag. 172
 Status 1995: Niet op de Rode Lijst
 Broedparen 1995: 20-30
 Huidige status: Gevoelig
 Huidig aantal broedparen: 20-40
 Max aantal in winter: 820.000-950.000
 Max aantal doortrekkers: 730.000-870.000
 Verscheen in Vogels: 5-2019
 Fotograaf: Marc Guyt

